

Տարեկան 10 րուբլ, մեկ ամիսը՝ 6 րուբլ, երեք ամիսը՝ 3 ր. 50 Կ.
ամիսը՝ 1 ր., հասարակ 5 Կ.
Բաժանորդ գրուած են Թիֆլիսում միմիայն խմբագրատանը.

Խմբագրութեան հասցէն Тифлисъ. Редакция „Норъ-Даръ“
կամ Tiflis. Rédaction „Nor-Dar“.

Խմբագրութիւնը բաց է ամեն օր (բացի տօն օրերէն) ժամը 9-ից
մինչև 2-ը, Յայտարարութիւններն ընդունուած են ամեն լոգոններով
Յայտարարութիւններն բաժնի 2 Կ., ընկիւմներն համար կը կնագապուից

ՆՈՐ-ԴԱՐ

ՏՄՍՆԵՒԷԶԻԵՐՈՐԴ ՏՄՐԻ

Քարտրական-գրական ամենօրեայ թերթը առաջին անգամ 1898-ին
կրճատարական թիֆլիսում՝ Նոյն գիրքով և ծրագրով ամեն օր, բացի
կիրակի և տօնօրին հետևող օրերից:

«Նոր-Դար»-ի տարեկան գինն է 10 րուբլ, մեկ ամիսը՝ 6 րուբլ,
թիֆլիսից դուրս՝ ամիսը 1 ր. 50 Կ. Թիֆլիսում՝ 1 ր.
ԵՆԻՐՈՆԳՆԵՐ և այլ հեռուոր կրկններ ըստանորդները վճարուած են
տարեկան 40 ֆրանկ:

ԸՄՆԵՐԻՎԱՅԻ րաժանորդները վճարուած են տարեկան 8 րուբլ:
«Նոր-Դար»-ին րաժանորդ են գրուած իւրաքանչիւր ամիս 1-ից միայն:
ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ րաժանորդ են գրուած իւրաքանչիւր ամիս 1-ից միայն:
ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ րաժանորդ են գրուած իւրաքանչիւր ամիս 1-ից միայն:

Խմբագրատանը գտնուած է Հորիս-Մեկերիան փողոցում պոստ-հեռա-
գրատան մօտ:
Օտար քաղաքներից րաժանորդ գրուողները գումար են խմբագրու-
թեանն այս հասցէով Тифлисъ въ редакцію ежедневной газеты
„НОРЪ-ДАРЪ“ կամ Tiflis (Caucase), rédaction de journal „Nor-Dar“

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ
Առաջին օրը 4 Կ. — Քաղաքական
աշխարհից:
Քրոնիկոն. — Լուրեր:
Հայոց թատրոնի Քաղաքում:
Թղթակցութիւններ. — Ղու-
բա:
Գատակաւն. — Իշխան Արաշիձէի
պաշտօնական գործը:
Քաղաքական և Լուրեր. — Առաքել Ուն.
գաղափար. Քաղաքական թերթիկի:
Քաղաքական և Լուրեր. —
Հեռագրեր:
Քաղաքական և Լուրեր. — Գիտական
շարժում:
Տեղեկատու:
Յայտարարութիւններ:

Թիֆլիս, 3 դեկտեմբեր, 1897 թ.
ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԱՂԽԱՐԽՈՒՄ

Յոյն-թերթական հաշտութեան
պայմանագիրը ստորագրուած է և
Եւրոպայի խաղաղութեան մէջ մօ-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ
ԳԻՏԱԿԱՆ ՇԱՐՇՈՒՄ

«Այս օր խաչից» Գործիկ նկատողութիւն մեծ
խնդիր մասին — Երազ. — Երբ երեք յի-
շուս — Հիպոթիզիս և բժշկութիւն — Գիտական
մանրէներ. Նիքիների արագութիւն. — Նիքիների
կանոններն մօտը զործագրութիւնը: — Հեռագր-
ներ. — Երբ խաղաղութեան 1898 թուի
յուշուարի 10-ին:

«Այս օր խաչից» պիտի ասէ անշուշտ
ընթերցողը, որ սովոր էր եթէ ոչ որոշ
ժամանակամիջոցներում, զոնէ պարեմ-
բարբ կարգով իմ գիտական շար-
ժումներս: Այսպէս է հայ գրողի վի-
ճակը: Այստեղ կրկնեմ իմ հին արդարա-
ւոյում կանոնադրական պիտանքներն զործի,
որովհետեւ ինչ օգուտ, եթէ հազար
անգամ կրկնուած արտուայնները հազար
միեւրոն անգամ էլ կրկնեմ, թէ
հայ հասարակութիւնը դեռ չի հասել
այն գիտակցութեան, որ գրողը
կարիք ունի ապրելու, որ հարկաւոր
է ամեն մի աշխատանք վարձատրելու
բայց, ինչպէս երևում է, դեռ ժամա-
նակը հասած չէ հայ գրողի համար
անկախ դիրք ստանալու, լակ իւր գրչի
արդիւնքով ապրելու, է՛հ, երբ դեռ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ
ԳԻՏԱԿԱՆ ՇԱՐՇՈՒՄ

«Այս օր խաչից» պիտի ասէ անշուշտ
ընթերցողը, որ սովոր էր եթէ ոչ որոշ
ժամանակամիջոցներում, զոնէ պարեմ-
բարբ կարգով իմ գիտական շար-
ժումներս: Այսպէս է հայ գրողի վի-
ճակը: Այստեղ կրկնեմ իմ հին արդարա-
ւոյում կանոնադրական պիտանքներն զործի,
որովհետեւ ինչ օգուտ, եթէ հազար
անգամ կրկնուած արտուայնները հազար
միեւրոն անգամ էլ կրկնեմ, թէ
հայ հասարակութիւնը դեռ չի հասել
այն գիտակցութեան, որ գրողը
կարիք ունի ապրելու, որ հարկաւոր
է ամեն մի աշխատանք վարձատրելու
բայց, ինչպէս երևում է, դեռ ժամա-
նակը հասած չէ հայ գրողի համար
անկախ դիրք ստանալու, լակ իւր գրչի
արդիւնքով ապրելու, է՛հ, երբ դեռ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ
ԳԻՏԱԿԱՆ ՇԱՐՇՈՒՄ

«Այս օր խաչից» պիտի ասէ անշուշտ
ընթերցողը, որ սովոր էր եթէ ոչ որոշ
ժամանակամիջոցներում, զոնէ պարեմ-
բարբ կարգով իմ գիտական շար-
ժումներս: Այսպէս է հայ գրողի վի-
ճակը: Այստեղ կրկնեմ իմ հին արդարա-
ւոյում կանոնադրական պիտանքներն զործի,
որովհետեւ ինչ օգուտ, եթէ հազար
անգամ կրկնուած արտուայնները հազար
միեւրոն անգամ էլ կրկնեմ, թէ
հայ հասարակութիւնը դեռ չի հասել
այն գիտակցութեան, որ գրողը
կարիք ունի ապրելու, որ հարկաւոր
է ամեն մի աշխատանք վարձատրելու
բայց, ինչպէս երևում է, դեռ ժամա-
նակը հասած չէ հայ գրողի համար
անկախ դիրք ստանալու, լակ իւր գրչի
արդիւնքով ապրելու, է՛հ, երբ դեռ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ
ԳԻՏԱԿԱՆ ՇԱՐՇՈՒՄ

«Այս օր խաչից» պիտի ասէ անշուշտ
ընթերցողը, որ սովոր էր եթէ ոչ որոշ
ժամանակամիջոցներում, զոնէ պարեմ-
բարբ կարգով իմ գիտական շար-
ժումներս: Այսպէս է հայ գրողի վի-
ճակը: Այստեղ կրկնեմ իմ հին արդարա-
ւոյում կանոնադրական պիտանքներն զործի,
որովհետեւ ինչ օգուտ, եթէ հազար
անգամ կրկնուած արտուայնները հազար
միեւրոն անգամ էլ կրկնեմ, թէ
հայ հասարակութիւնը դեռ չի հասել
այն գիտակցութեան, որ գրողը
կարիք ունի ապրելու, որ հարկաւոր
է ամեն մի աշխատանք վարձատրելու
բայց, ինչպէս երևում է, դեռ ժամա-
նակը հասած չէ հայ գրողի համար
անկախ դիրք ստանալու, լակ իւր գրչի
արդիւնքով ապրելու, է՛հ, երբ դեռ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ
ԳԻՏԱԿԱՆ ՇԱՐՇՈՒՄ

«Այս օր խաչից» պիտի ասէ անշուշտ
ընթերցողը, որ սովոր էր եթէ ոչ որոշ
ժամանակամիջոցներում, զոնէ պարեմ-
բարբ կարգով իմ գիտական շար-
ժումներս: Այսպէս է հայ գրողի վի-
ճակը: Այստեղ կրկնեմ իմ հին արդարա-
ւոյում կանոնադրական պիտանքներն զործի,
որովհետեւ ինչ օգուտ, եթէ հազար
անգամ կրկնուած արտուայնները հազար
միեւրոն անգամ էլ կրկնեմ, թէ
հայ հասարակութիւնը դեռ չի հասել
այն գիտակցութեան, որ գրողը
կարիք ունի ապրելու, որ հարկաւոր
է ամեն մի աշխատանք վարձատրելու
բայց, ինչպէս երևում է, դեռ ժամա-
նակը հասած չէ հայ գրողի համար
անկախ դիրք ստանալու, լակ իւր գրչի
արդիւնքով ապրելու, է՛հ, երբ դեռ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ
ԳԻՏԱԿԱՆ ՇԱՐՇՈՒՄ

«Այս օր խաչից» պիտի ասէ անշուշտ
ընթերցողը, որ սովոր էր եթէ ոչ որոշ
ժամանակամիջոցներում, զոնէ պարեմ-
բարբ կարգով իմ գիտական շար-
ժումներս: Այսպէս է հայ գրողի վի-
ճակը: Այստեղ կրկնեմ իմ հին արդարա-
ւոյում կանոնադրական պիտանքներն զործի,
որովհետեւ ինչ օգուտ, եթէ հազար
անգամ կրկնուած արտուայնները հազար
միեւրոն անգամ էլ կրկնեմ, թէ
հայ հասարակութիւնը դեռ չի հասել
այն գիտակցութեան, որ գրողը
կարիք ունի ապրելու, որ հարկաւոր
է ամեն մի աշխատանք վարձատրելու
բայց, ինչպէս երևում է, դեռ ժամա-
նակը հասած չէ հայ գրողի համար
անկախ դիրք ստանալու, լակ իւր գրչի
արդիւնքով ապրելու, է՛հ, երբ դեռ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ
ԳԻՏԱԿԱՆ ՇԱՐՇՈՒՄ

«Այս օր խաչից» պիտի ասէ անշուշտ
ընթերցողը, որ սովոր էր եթէ ոչ որոշ
ժամանակամիջոցներում, զոնէ պարեմ-
բարբ կարգով իմ գիտական շար-
ժումներս: Այսպէս է հայ գրողի վի-
ճակը: Այստեղ կրկնեմ իմ հին արդարա-
ւոյում կանոնադրական պիտանքներն զործի,
որովհետեւ ինչ օգուտ, եթէ հազար
անգամ կրկնուած արտուայնները հազար
միեւրոն անգամ էլ կրկնեմ, թէ
հայ հասարակութիւնը դեռ չի հասել
այն գիտակցութեան, որ գրողը
կարիք ունի ապրելու, որ հարկաւոր
է ամեն մի աշխատանք վարձատրելու
բայց, ինչպէս երևում է, դեռ ժամա-
նակը հասած չէ հայ գրողի համար
անկախ դիրք ստանալու, լակ իւր գրչի
արդիւնքով ապրելու, է՛հ, երբ դեռ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ
ԳԻՏԱԿԱՆ ՇԱՐՇՈՒՄ

«Այս օր խաչից» պիտի ասէ անշուշտ
ընթերցողը, որ սովոր էր եթէ ոչ որոշ
ժամանակամիջոցներում, զոնէ պարեմ-
բարբ կարգով իմ գիտական շար-
ժումներս: Այսպէս է հայ գրողի վի-
ճակը: Այստեղ կրկնեմ իմ հին արդարա-
ւոյում կանոնադրական պիտանքներն զործի,
որովհետեւ ինչ օգուտ, եթէ հազար
անգամ կրկնուած արտուայնները հազար
միեւրոն անգամ էլ կրկնեմ, թէ
հայ հասարակութիւնը դեռ չի հասել
այն գիտակցութեան, որ գրողը
կարիք ունի ապրելու, որ հարկաւոր
է ամեն մի աշխատանք վարձատրելու
բայց, ինչպէս երևում է, դեռ ժամա-
նակը հասած չէ հայ գրողի համար
անկախ դիրք ստանալու, լակ իւր գրչի
արդիւնքով ապրելու, է՛հ, երբ դեռ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ
ԳԻՏԱԿԱՆ ՇԱՐՇՈՒՄ

«Այս օր խաչից» պիտի ասէ անշուշտ
ընթերցողը, որ սովոր էր եթէ ոչ որոշ
ժամանակամիջոցներում, զոնէ պարեմ-
բարբ կարգով իմ գիտական շար-
ժումներս: Այսպէս է հայ գրողի վի-
ճակը: Այստեղ կրկնեմ իմ հին արդարա-
ւոյում կանոնադրական պիտանքներն զործի,
որովհետեւ ինչ օգուտ, եթէ հազար
անգամ կրկնուած արտուայնները հազար
միեւրոն անգամ էլ կրկնեմ, թէ
հայ հասարակութիւնը դեռ չի հասել
այն գիտակցութեան, որ գրողը
կարիք ունի ապրելու, որ հարկաւոր
է ամեն մի աշխատանք վարձատրելու
բայց, ինչպէս երևում է, դեռ ժամա-
նակը հասած չէ հայ գրողի համար
անկախ դիրք ստանալու, լակ իւր գրչի
արդիւնքով ապրելու, է՛հ, երբ դեռ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ
ԳԻՏԱԿԱՆ ՇԱՐՇՈՒՄ

«Այս օր խաչից» պիտի ասէ անշուշտ
ընթերցողը, որ սովոր էր եթէ ոչ որոշ
ժամանակամիջոցներում, զոնէ պարեմ-
բարբ կարգով իմ գիտական շար-
ժումներս: Այսպէս է հայ գրողի վի-
ճակը: Այստեղ կրկնեմ իմ հին արդարա-
ւոյում կանոնադրական պիտանքներն զործի,
որովհետեւ ինչ օգուտ, եթէ հազար
անգամ կրկնուած արտուայնները հազար
միեւրոն անգամ էլ կրկնեմ, թէ
հայ հասարակութիւնը դեռ չի հասել
այն գիտակցութեան, որ գրողը
կարիք ունի ապրելու, որ հարկաւոր
է ամեն մի աշխատանք վարձատրելու
բայց, ինչպէս երևում է, դեռ ժամա-
նակը հասած չէ հայ գրողի համար
անկախ դիրք ստանալու, լակ իւր գրչի
արդիւնքով ապրելու, է՛հ, երբ դեռ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ
ԳԻՏԱԿԱՆ ՇԱՐՇՈՒՄ

«Այս օր խաչից» պիտի ասէ անշուշտ
ընթերցողը, որ սովոր էր եթէ ոչ որոշ
ժամանակամիջոցներում, զոնէ պարեմ-
բարբ կարգով իմ գիտական շար-
ժումներս: Այսպէս է հայ գրողի վի-
ճակը: Այստեղ կրկնեմ իմ հին արդարա-
ւոյում կանոնադրական պիտանքներն զործի,
որովհետեւ ինչ օգուտ, եթէ հազար
անգամ կրկնուած արտուայնները հազար
միեւրոն անգամ էլ կրկնեմ, թէ
հայ հասարակութիւնը դեռ չի հասել
այն գիտակցութեան, որ գրողը
կարիք ունի ապրելու, որ հարկաւոր
է ամեն մի աշխատանք վարձատրելու
բայց, ինչպէս երևում է, դեռ ժամա-
նակը հասած չէ հայ գրողի համար
անկախ դիրք ստանալու, լակ իւր գրչի
արդիւնքով ապրելու, է՛հ, երբ դեռ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ
ԳԻՏԱԿԱՆ ՇԱՐՇՈՒՄ

«Այս օր խաչից» պիտի ասէ անշուշտ
ընթերցողը, որ սովոր էր եթէ ոչ որոշ
ժամանակամիջոցներում, զոնէ պարեմ-
բարբ կարգով իմ գիտական շար-
ժումներս: Այսպէս է հայ գրողի վի-
ճակը: Այստեղ կրկնեմ իմ հին արդարա-
ւոյում կանոնադրական պիտանքներն զործի,
որովհետեւ ինչ օգուտ, եթէ հազար
անգամ կրկնուած արտուայնները հազար
միեւրոն անգամ էլ կրկնեմ, թէ
հայ հասարակութիւնը դեռ չի հասել
այն գիտակցութեան, որ գրողը
կարիք ունի ապրելու, որ հարկաւոր
է ամեն մի աշխատանք վարձատրելու
բայց, ինչպէս երևում է, դեռ ժամա-
նակը հասած չէ հայ գրողի համար
անկախ դիրք ստանալու, լակ իւր գրչի
արդիւնքով ապրելու, է՛հ, երբ դեռ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ
ԳԻՏԱԿԱՆ ՇԱՐՇՈՒՄ

«Այս օր խաչից» պիտի ասէ անշուշտ
ընթերցողը, որ սովոր էր եթէ ոչ որոշ
ժամանակամիջոցներում, զոնէ պարեմ-
բարբ կարգով իմ գիտական շար-
ժումներս: Այսպէս է հայ գրողի վի-
ճակը: Այստեղ կրկնեմ իմ հին արդարա-
ւոյում կանոնադրական պիտանքներն զործի,
որովհետեւ ինչ օգուտ, եթէ հազար
անգամ կրկնուած արտուայնները հազար
միեւրոն անգամ էլ կրկնեմ, թէ
հայ հասարակութիւնը դեռ չի հասել
այն գիտակցութեան, որ գրողը
կարիք ունի ապրելու, որ հարկաւոր
է ամեն մի աշխատանք վարձատրելու
բայց, ինչպէս երևում է, դեռ ժամա-
նակը հասած չէ հայ գրողի համար
անկախ դիրք ստանալու, լակ իւր գրչի
արդիւնքով ապրելու, է՛հ, երբ դեռ

բնի կիսնոր յարուցանում է լըն-
դիւններ, որոնք զբաղեցնում են մրտ-
րկը և որոնց աջող լուծման մա-
սին պիտի հոգան կառավարու-
թիւնները:

Այսօր Անգլիայի հասարակու-
թեանն, ինչպէս և կառավարութեանը
զբաղեցնող և մտառանջութիւն
պատճառող գլխաւոր խնդիրը Հնդ-
կաստանում (որ Անգլիային է պատ-
կանում) ծագած աղտոտութիւնն
է, որ մինչև օրս չեն կարողացել
ընկճել անգլիական զօջրերը և բա-
տկաւորած են մեծ աշխատանքով և
զոհաբերութեամբ ապստամբ ցեղե-
րի բնակավայրերում կանգնեցած
ամբողջութիւնները և ձեռք բերած
գիրքերը ձգել և յետ քաշուել, և
կող պարան նորից արշաւելու և
ապստամբ ցեղերը նուաճելու գի-
տաւարութեամբ:

Այդ խնդիրն առաջ է բերել ան-
գլիական ցամաքային զօրքի լըն-
դիր:

Յայտնուել է, որ անգլիական ցա-
մաքի զօրքն ըստ ամենայնի թույլ,
վատ կազմակերպուած, երեսի վրայ
ձգուած է և յամենայն դէպս Անգ-
լիան այնքան զօրք չունի, ինչքան
անհրաժեշտ է բրիտանական կայս-
րութիւնը պահպանելու համար,
մանաւանդ, եթէ ստիպուած լինի
ցամաքի վրայ միտքէ և կարողական
տէրութեան դէմ պատերազմ մղե-
լու: Եթէ Հնդկաստանում ընդհա-
նուր ապստամբութիւն ծագի, այն
ժամանակ Անգլիան ստիպուած
պիտի լինի բուն անգլիական զօր-
քերի մեծադոյն մասը Հնդկաստան
ուղարկելու և երկիրը պիտի մնայ
գրեթէ առանց զօրքի:

Կարելի է չի ասել, թէ թարմութիւնը
կորցրել է, մանաւանդ մի քանի ամ
սուայ ընթացքում, Ուստի կտոնեմ այդ
կարգից հենց առաջին պատահած նի-
թը. հենց օրինակ երազը, որը մեր
տեսութիւններին մէջ շատ անգամ շօ-
շափել ենք, բայց որը դեռ շատ և շատ
կարօտ է ուսումնասիրութեան, ինչպէս
ամեն մի հոգեկան երեւոյթ մեր կենսի
մէջ: Ինչ բան է երազը. այդ մասին
քանիցս խօսել ենք. մեզ այս անգամ
հետաքրքրողը դա չէ, այլ այն, թէ երբ
է երազը մեր մօտում մնում և երբ ան
հետ կորչում:

Սովորաբար մարդիկ քնելու երբէք
մի անգամից մի ակնթարթում չեն ըը-
նում, հապա այդ կատարում է աստի-
ճանաբար, կամաց-կամաց: Միևնոյն կեր-
պով էլ մարդ զարթնելու երբէք մի
անգամից, մի ակնթարթում չի զարթ-
նում, հապա նոյնպէս աստիճանաբար
նոյն իսկ հիպնոզի ենթարկողներն
այդ զործողութիւնը մի անգամից չեն
կատարում, թէև համեմատելով սովորա-
կան քնի հետ, դա անհամեմատ ակիւ-
րաց է կատարում: Անաստիկ քնից
աստիճանաբար զարթնելը պատճառում
է մեզ այնպիսի երազներ, որոնք մը-
նում են մեր մօտում, ինչպէս:

Նրան պաշտպան դուրս եկող-
ները պնդում են, որ նա անսեղ
տեղին է դատաւարութեամբ, որ լըն-
տուր նա չէ եղած, այլ մի ուրիշը
և այդ ուրիշը հետեւեալին է:

Այս վերջինիս կողմնակիցները
ընդհակառակն Դրաֆուսին հայտի-
նիքի դաւանան են անուանում և
հետեւեալին զոհ Դրաֆուսին
պաշտպանող սինդիկատի նենդու-
թեան:

Հետեւեալին դէմ քննութիւնը
սկսուել է և այժմ մտքերը դա-
տուած կը լինեն դրանով, բայց, ինչ-
պէս երևում է, վերջն էլի Դրաֆ-
ուսի գործը պիտի զբաղեցնէ Ֆը-
րանսիային:

Իտալիան այսօր զբաղուած է
մինիստրական հղածամով և նախ-
կին առաջին մինիստր Գրիսպիի
գործով. ծերունի և յայտնի պետա-
կան մարդուն հակառակորդներն
ուզում են խայտառակել, բայց նա
լոյսից չէ փախում. հնայելով, որ
կառավարութիւնը չկամեցաւ նրա
դէմ եղած միզաբանքի մասին
ընկնելուն նշանակել, բայց ինքը
պատկառելի ծերունին պարամեն-
տում յայտնեց մի խորը տպաւո-
րութիւն թողած ճառում, որ ին-
քը լոյսից չէ փախում, ինքը
խնդրում է, որ քննութիւն նշանա-
կուի, որպէս զի տեսնեն, որ իրեն
զրպարտում են և իւր անարատ ա-
նունը արատաւորել են ուզում:

Աստրիա-Ունգարիան շարունա-
կում է զբաղուել լոյսներին լընդ-
րով, որ հետեւեալ զապալնութեան
խնդիր:

Պարլամենտի նիստերն այժմ
ընդհատուած են. նոր աւագ մինիս-
տրը բարոն Դաուշը չկարողացաւ
մինչև զարթնելու բազէն, երբ երազը
իրականութեան է փոխում. հետեւաբար
զ

Արեւի խաւար...-ը 1898 թւական... Առա-
ջիկայ 1898 թուի յունուարի 10-ին ա-
ռիկի կատարեալ խաւարումն է լինելու,
միայն ոչ մեզ ծօտ, այլ հայրաք հնգիկ
հասնում և 2 ինքնաշարժի տի հարկէ շատ
հիտականմանը արդէն մի տարի առաջ
պատարաստութիւններ էին տեսնում այդ
երեւոյթը դիտելու և ուսումնասիրու-
թիւններ անելու համար, իսկ մասնա-
ւոր շոգնաւապիլի և այլ երկրներ ին-
ներ էլ բաժանորդներ էին հաւաքում
բոլորեալ վճարով մինչեւ հնգկատան տա-
նելու և հետ բերելու համար ամեն տե-
սանալ կենցեղի և ճանապարհորդական
դիրքեր ինչններ տալով։

մերում ծնողներն (օր Վարդուհու և պ. Վրոյրի) առաջ:

Գրեական հիմնական միտքն է նախագրողը մտքով մարդկային դասակարգին այն անմիտ նմանությունն ինչ, որով ամեն կերպ ուղղում են ոտք մեկնել ապականուած պոետական և դասակարգի հետ:

Ներկայացումն ընդհանրապես ցանկ կալի աշխուժութեամբ շարժում, ոչ թէ վատ խաղալ, այլ գլխաւորապէս դերքեր հաստատ չիմանալու պատճառով: Աշխուժութեան բացակայութիւնը նշմարելի էր առաջին երկու գործողութիւններում:

Գործողական գրութիւններով և տարրերով հարուստ դերը ժողովրդական դերն է, որ կատարում էր պ. Թորեանը: Ինչ վերաբերում է միմիկային և շարժումներին— լինին սրանք աչքերի, յօնքերի և դէմքի զանազան մասերի— առաջ էլ ասել ենք, որ կատարելագործութեան են հասցրած: Գ. Թորեանը շատ տեղ, հէնց միմիկայի միմիկայով և դէմքին որոշ կերպարանք տալով, նայած թէ ինչ հոգեկան տրամադրութեան մէջ է գտնուում, յաջողապէս պատկերացնում էր Գանդէին այլ և այլ կոմիքական վիճակները, բայց հէնց որ սկսում էր խօսել, դերը քաջ չիմանալու, թէ այլ հանգամանքից, բաւերը կամ նախադասութիւնները կանոնաւոր ընթացքով չէր տաւ: Գործէք մի անգամ կապ էր ընկնում, և այդ ժամակ, գլխով անելով կամ այլ շարժումով արտայայտում էր ցանկացածը, բայց և երբեմն բաց էր թողնում տեղիքը, կամ այնքան ցածր ու անորոշ էր արտայայտում, որ լսելի չէր լինում: Այս պակասութիւնը եթէ չունենայ պ. Թորեանը, նրա խաղը չափազանց զարուիչ և հետաքրքրական կըլինի, խաղի ընդհանուր ապաւորութիւնը բաւականին գոհացուցիչ էր:

Գ. Վրոյրը կատարում էր զբ Սոթան-վիլ տղեկականի դերը: Հէնց աղետական բառը ըստ ինքեան պատկերացնում է այդ կարգի մարդկանց բարձրաձայն խորհրտութիւնը դէպի ստորին դասը, մասնաւորապէս Սոթան-վիլի ժամանակ, 18-րդ դարում: Դասակարգային և այլ հարաբերութիւնն, արտաքին խորհրտութիւնը երկու կերպ կարելի է արտայայտել. ձայնին համապատասխան առեղծարարութիւն տալով և մարմնի դիրքով քայլաւորութիւնը, ձեռքերի շարժումներով և այլն: Առաջին պայմանը պ. Վրոյրը իրագործում էր բաւականաչափ յաջող, իսկ երկրորդ պայմանն ընդհանրապէս Մի անգամ էլ առիթ չէր ունենցել նկատելու, որ Գ. Վրոյրը մի տեսակ կուցած էր խաղում, կարծես, բազմակերպ կալի գցած, որոնք նուագեցնում են խաղի ապաւորութիւնը: Եթէ այս պակասութիւնը չունենայ պ. Վրոյրը, այստեղ էլ կրկնում ենք, նրա խաղը հետաքրքրաշարժ տարրեր կունենայ բնականաբար: Մենք այս պակասութիւնը չէլուում ենք, որովհետեւ, ինչպէս եղանակ է, յարգելի դերասանը բարձի թողէ անում այդ բանը:

Օր. Վարդուհին աղետականուհի դր Սոթան-վիլին: Առաջինի (պ. Սոթան-վիլի) յատկանիշներով երկրորդն էլ է օժտուած: Օր. Վարդուհին յաջողապէս արտայայտում էր գոռոզ աղետականուհու հու արհամարհանքը դէպի ստորին դասակարգը, դէմքին հարկաւոր կերպարանք տալով, և, որ նոյնքան նշանակութիւն ունի, ձայնի լիւնջներով, յանդիման կաջուցանելով բարձր շքանի բերդուհին ու կոտորատուհինը:

Տ. Սիրանյանը կատարում էր այնպիսի դեր, որ խաղալու չէր վերաբերում: Այդ հանգամանքը երբի անելի համար նախադասութիւն էր տալիս տիկնոջը շատ խոտապահանջ չլինել ինքն իրենից ու իրեն թիթի գրգռման անցկացնել մի կերպ, իսկ «остальное — триггера»:

Գ. Օհանեսյանին, ինչպէս և միշտ, այս

անգամ էլ վիճակուել էր սիրահարի դեր ստանձնել, թէ և ոչ գրաւորութիւն սիրահարի: Զարմանալի է, այս դերասանի խաղի մէջ կրակ չկայ, նրան չի յաջողում այնպիսի զգացական տարրեր մտցնել դերի մէջ, որոնք ազդու կացուցանէին խաղի ապաւորութիւնը: Դիտել է, այս անգամ գրաւորութիւնը չէր երկտասարգ Քլիթոնը, բայց այնուամենայնիւ աշխուժութիւնը, զգացմունքը. միակողմանի շարժումները խոստովել հարկաւոր է:

Պ. Աւետեանին սովորաբար յաջողում է տիպիքական ծառաների դերեր պատկերացնել և, որ գլխաւորն է, համապատասխան դիմապարզ պատրաստել, որ դերի բնաւորութեանը յարմարելով, խաղին էլ նպաստաւոր ելք է տալիս: Տ. Աւետեանը աղանի դերում ամուսնու թողած նպատակաւոր տպաւորութեանը մասնակից եղաւ, շնորհիւ բնմում ազատ պահելուն և, պիտի շնչանք, բնական ձայնով խօսելուն, առանց սովորական կեղծիքների:

«Ժողով Գանդէին» թարգմանութիւնը պ. Վրոյրի ձեռքով բաւական յաջող, թիթի պակասութիւնները չհայտնւում:

Տաղանդաւոր բժշկի (Տէր. Գրիգորեանի) հէն էլ քի մոցելութիւնն ծիծաղաշարժ վոգելիլ տեղի գուարձալի ու հարթ անցաւ առաջինից:

Գ. Յարութիւնեանը քաջալ Գարսպետի դերը կատարեց իսկ և յաջող, խօսակցութեան եղանակը և թիթիլիսիցի ձեռնարկի կոմիքական արտայայտութիւնները լրիւ երեւան հանելով:

Պ. Աւետեանը Խոստի շատ դանդաղ ու սառը դուրս բերեց, առանց ապաւորութիւն անելու:

Տ. Միլիքեանն էլ Գէկէի դերում գոհացուցիչ էր, քաղքի ձայնների վախ շարժումներով:

Գիրակոսի, այդ տիպիքական ծառայի դերը կատարում էր պ. Միլիքեանը: Սոթան-վիլի եկել և, երկու խօսք ասելու: Նախ և առաջ պարզեց Գիրակոսի դերը չկարողացաւ կատարել: Գրա համար պահանջներ ձեռքբերով օժտուած չէ նա. շարժումները, խօսակցութիւնն շատ անմշակ են: Բնմիւն իտիւրուած անձինք պիտի միշտ հետեւեն իրենց փորձուած ընկերներին, և, եթէ բնական շնորհքով օժտուած չեն, դոնէ կարողանան նմանեցնել ուրիշներին, հապա ինչպէս պիտի առաջ գնայ: Բայց ոչ կորթնէն նմանեցնել, առանց ինքնուրոյն կերպարանք տալու, ապա թէ ոչ Գիրակոսի նկարագրած սայլի նման իրենց նախկին գրութեամբ մեկնուած կըմնան տեղերը, մեր մի քանի դերասաններին նման:

Թատրոնում շատ ժողովուրդ կար. ձմ. Խաչնարածեան բազու, 1 դեկտ.

ԹՂԹԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՂՈՒԲՈՒ, 22 նոյեմբերի.— Նոյեմբերի 26-ին տեղւոյս պ. գաւառապետի յարգելի տիկնոջ տ. Գոյուբեանի ստորագրութիւնը կրող մի հրաւիրաւորութիւնը շրջեցնում քաղաքում: Հետաքրքրեցալ իմանալ բանի էութիւնը: Ծարգելի տիկ. Գոյուբեան հրաւիրում էր քաղաքի ամեն ազդեցիկներին պատկանող հասարակութեանց ժողովուրդ նոյն օրը երկուշաբթի 7 ժամին Գոյուբեանի տեղւոյս երկրորդ դասի դպրոցում ուսանող չքաւոր մանկաւոր գրութիւնը բարեբերութիւնը կազմած կանոնադրութեան վերաբերմամբ: Ականախաների պատմածներից քաղում ենք հետեւեալն այդ ժողովի հետեւեալի մասին: Երեւանի քաղաքի 9-ին արդէն հաւաքուած էին քաղաքի հայ, ռուս և թուրք բնակչութեան պատուար գաւառապետ— ինտելիգենտաւոր: Հրաւիրուած էին և հայ ու ռուս հոգեւորականութեան ներկայացուցիչները: Ժողովը բացուեցաւ տ. Գոյուբեանի

լալի նախագահութեամբ: Բժիշկ պ. Արարատիւնը գործին վերաբերեալ շատ կարճ ծանուցումից յետոյ տիկ. Նախագահի խնդրանքը կարգաց քաղ. դպրոցի ազատ աշակերտներին, առանց ազգի և կրօնի խտրութեան, օգնելու մասին կազմուած կանոնադրութիւնը: Թէ երբ և ինչպէս է կազմուել ու խմբագրուել այդ կանոնադրութիւնը, մենք ոչինչ չկարողացանք իմանալ: Միայն զիտեմք, որ հաստատուած է պ. միւնիստրից Գանդեանադրութեան մէջ մանրամասն արձանագրուած են ընկերութեան նպատակը, կազմակերպութիւնը և գործունէութեան ընթացքը, որոնց մասին անկողի հեր համարում երկարօրէն խօսել, քանի որ նպատակն արդէն յայտնի է և կրում է սովորական բարեգործական ընկերութեանց ծրագրերի դրոշմը: Գանդեանադրութեան ընթացքում, որ մի անշուշտ թարգմանչի բերանով թարգմանում էր և թուրքերէն, վերջացնելուց յետոյ, տիկ. Նախագահին առաջարկեց, ըստ տրամադրութեան անշուշտութեան, ընտրել գործող յանձնաժողովի համար վեց անդամ, չորս անձնափոխանորդ և երեք հաշուետու: Բայց նախ քան ընտրութեան ձեռնարկելը հարկ էր որոշել անդամներին թիւը, որ պիտի նոր պիտի կազմակերպուէր: Ըստ յօտար ցանկութեանց անգամ գործեցան 34 հոգի, Ուրեմն 34 անդամներն իրենց միջին պէտք է ընտրէին վերոյիշեալ վերջիններին: Այստեղ մի բան միայն մեզ դարձանալի է թուում, յարակցեց մեր անդամները, որ ինչպէս նախքան ընտրութեան ձեռնարկելը յայտնուեցաւ, որ իբր պ. միւնիստրը նախագահական պաշտօնի մէջարդէն հաստատուել է տիկ. Գոյուբեանին: Մեզ միանգամայն տարօրինակ երեւց այդպիսի մի եղելութիւն, անկասկած նա, քանի որ կանոնադրութեան մէջ պարզ ասուած է, թէ պէտք է ընտրել որոշեալ չափով վարիչներ, ընդ նմին և նախագահ, մինչդեռ տիկ. Գոյուբեանի ընտրութեան և հաստատութեան մասին ոչինչ չէր յիշուած: Առաջարկուեցաւ և վճարուեցաւ նորից ընտրելու նախագահի ընտրութիւնը, ըստ տրամադրութեան կանոնադրութեան, որ և միաձայն ընտրուեցաւ տիկ. Գոյուբեանը: Այնուհետեւ օկուեցաւ միւս 5 անդամների ընտրութիւնը զապտիկ քուէարկութեամբ: Ընտրութեան հետեւեալը, ըստ ձայնից տաւ. Երեւան, այս է. արժ. Խաչատուր Զահանյան Փանեանց 32 ձայնով: պ. հաշտարար դատաւոր 30, արժ. ռուս քահանան 23, բժիշկ պ. Օհանեսյան— 23, և Ս. մասի պ. պրիստաւը, միւսների ազգանունները, ինչպէս և անձնափոխանորդներին ու հաշուետուներին շատերի ուղղանունները, չկարողացանք մտքներումս պահել: Գանդեանադրութեան համաձայն չար. դպրոցի պ. աւագ-ուսուցիչը համարում է 7-րդ անդամը: 4 անձնափոխանորդներն են պ. պ. Բ. Արարատիւն, Սիդիկ և պ. անտառապետը և Վասիլիսին, հաշուետուները— Տ. Միլիքեան, Գոյուբեան, արք. Գանդեանի պ. հաշուապահը, իսկ երբորդին չենք յիշում, ժողովը փակուած յայտարարուեց ժամը մօտ 11-ին:

Ժողովի հետեւեալի մասին կազմուած է արձանագրութիւն: Ներկութիւնն արձանագրելուց յետոյ անկողի չենք համարում թիթի կերպով նկատել այդ գործին նախաձեռնող պարտնէրին: Ինչպէս տեսաւ ընթերցողը, այդ ընկերութիւնը կրում է հասարակական բնաւորութիւն, որին անհամակցուած են և կարող է անհամակցել ամեն ոք, առանց կրօնի և ազգի խտրութեան: Ուստի և մենք կարծում ենք, որ նախքան այդ կանոնադրութեան առաջարկելն ի հաստատութիւն ունէլ է, հարկ էր և անհրաժեշտ իսկ ծանուցանել քաղաքի բնակիչներին, ժողով կազմել և իմանալ նրանց կարծիքները: Ասածն ասում է— Մի

խելքը լաւ է, բայց երկուսն անելի լաւ: Եւ մենք տրամադիր ենք կարծելու, որ եթէ ընդհանուրի գիտութեամբ լինէր, կանոնադրութիւնն այդքան նեղ ծաւալ չէր ունենալ, այն է նպատակի միմիայն քաղ. երկրասեան դպրոցի չքաւոր աշակերտներին, նրանց զանազան ուսումնական պարագաներ ու հագնելիք և այլն հայթայթելով, որոնց թիւն իսկ շատ սահմանափակ պէտք է լինի: Ահադին աշխատանք գործ դնել, միեւնեւ նեղութիւններ կրել, զանազան արգելքների յաղթելով և բազմապիսի միջնորդութիւններ խնդրելով և այդքան չնչին գործի համար ընկերութիւն և կանոնադրութիւն կազմել. . . Մեր կարծիքով այդքան նեղութիւնը մեծ նշանակութիւն կըստանար, եթէ նախօրէր լրջօրէն մտածուէր և քաղաքիս համար ընդհանուր ազատաւորաց ընկերութիւն կազմակերպուէր, որի գործունէութեան օհման ներքի մէջ մտնէր նոյն իսկ յիշատակալ դպրոցի չքաւոր աշակերտներին նպատակու գործը և ոչ միայն այդ դպրոցի, այլ և քաղաքում գոյութիւն ունեցող և ապագայում ունենալիք դպրոցների ազատ ուսանողների դրութիւնը ևս: Եւ կամ թէ նպատակ դնէր այդ փորձի և շնչին դպրոցը բարեփոխելու, վերածել լաւ երեքդասանի, որ անհամեմատ անելի մեծ նշանակութիւն ունի, քան միջանիշակերտների գլխը ու տետրակ և հագուստ տալը:

— Ցամենայն դէպս Ղուբայի համար առայժմ այդ էլ մեծ բան է, և սկսուած գործն արդէն մեծ առհասարակ է, որ մեր քաղաքն սկսում է մոտեցնել դրութիւնից դուրս գալ, և պատիւ է բեշում ժողովուրդի բարօրութեան համար գործող անձնաւորութեանց, որոնք և ապրանքի են հասարակութեան ընդհանուր շնորհակալութեան, մասնաւորապէս Գոյուբեանի, որի նախաձեռնութեամբ միայն թիթի կազմակերպուած լինի այդ կանոնադրութիւնը: Ընտրուած անդամներն ըստ ամենայնի վստահելի անձնաւորութիւններ են և մենք յոյս ունենք, որ նրանք կաշխատեն գործի ըստ արժանւոյն, ապագայում ընդարձակել կանոնադրութեան ծաւալը, որպիսին թոյլատրում է կանոնադրութեան գորութեամբ և այդպիսով արդարացնել ընտրող ժողովուրդի իրենց վրայ ունեցած այդ վստահութիւնն ու յոյսը:

Ի դէպ կարեւոր ենք համարում յարակցել, որ սրանից մօտ վեց ամիս առաջ տեղւոյս արժ. Խաչատուր քահ. Փանեանի ձեռնեղեցութեամբ կազմուած է Ղուբայի ու Ստաւուածին եկեղեցու կից քաղաքի հայ աղքատաց համար ծխական հոգաբարձութիւն հաստատելու մի ընդարձակ կանոնադրութիւն, համաձայն պետական օրինաց, ըստ օրի. նախի Ստաւախանի և Ն. Նախիջեանում գոյութիւն ունեցող հայ-աղքատաց ծրագրական հոգաբարձութեանց, որը և վաղուց արդէն բազմաթիւ ստորագրութիւն կրող մի խնդրագրով ներկայացուած է թիթի գերապատիւ սրբազան Առաջնորդին առաջարկելու այն ի հաստատութիւն օրինասահման եղանակով ուր և ում անէլ է: Հետեւեալի մասին դեռ ոչինչ յայտնի չէ:

Նաթան.

ԴԱՏԱԿԱՆ

ԻՂԻՍԱՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼԻ ՍՊԵՆՈՒԹԵՆ ԳՈՐԾԸ)

Իշխան Արաշիճէին մեղադրում են, սահմանադր. մայր բանի համար, թէ նա քիչ մաքրով է դուրս եկել սոսկալի աւազակի դէմ և թէ փոխել էր շորերը: Հաստատուեց, որ, եթէ նա պրիստալ շորերում լինէր, բացի աւազակից, չէր լինէր:

Ինքից ոչ մի թուրք սիրտ չէր անի հրացան գցել իր վրայ:

Հիմնաւոր են, արդեօք, այս մեղադրանքները:

Այսքանը կասենք, որ ոչ միայն պրիստալ Արաշիճէն, այլ և ոչ մի մարդ չէր կարող ենթադրել, թէ գիւղացի կարող էին այնքան համարձակութիւն ունենալ, որ կուտի ժամանակ, թողնելով պետական մարդին, անցնեն աւազակի կողմը: Այդ խմբական դիմադրութիւնն իր տեսակով առաջին օրինակն է, և իշխան Արաշիճէն հիմք չունէր այդպիսի մի ենթադրութիւն անելու:

Այս կողմից իշխանին ոչ մի կերպ չի կարելի մեղադրել:

2-ի կարելի մեղադրել նրան, եթէ միտք դարձնենք նամանական մայր հանգամանքի վրայ, որ հանգուցեալ իշխանը աւազակի հետամուտութեան գործը շատ խելացի էր կարողադրել: այնպէս որ մերոնց հրացանը տրաքելիս միայն զարթնում է աւազակապետը, որը ձայն է տալիս. «այդ ով է համարձակուած թուրքը գցել ինձ վրայ»:

Երբ գործն այնպէս զգուշութեամբ, այնպէս զգուշ է տարած լինում, որ աւազակապետը հաշմանաբեր գնդակներին է իմանում, թէ ինչ թակարդ է լաւած իւր դէմ,— ինչ կարիք կար շատ մարդ վերցնելու:

Ինչ վերաբերում է շորերի փոխել կամ չփոխելուն, այդ պատմութիւնը եղելաւ. կան անցքի վրայ ոչինչ ազդեցութիւն չէր կարող ունենալ, որովհետեւ դասական թուրքերի երեւակայութեան վրայ ազդող ոչ թէ պրիստալի ուսուցիչները պիտի լինէին, այլ նրա գրաւած դիրքը և ստորագրեալներն անվի. հերութիւնն ու զգուշութիւնը:

Հանգուցեալ իշխանը, մեր իմանալով, անզգուշութեան ու չփոխութեան դոհ է:

Նրա բոլոր գործողութիւնները հիւսնալի են մինչև դարան մտնելը: Դրանից յետ իշխանն արգէն ճակատագրական զխալներ է անում, որոնցից ամենիցապէս օգտուում է քաղից անցած, փորձառու աւազակապետը:

Նախ երևում է պրիստալի մէջ առանձին ձեռնում, որ անպատճառ ինքը սպանի Արաշիճէին և երկրորդ, ռուս-նաւորութիւնը շուտով թողնում է նրան, և հանգուցեալը նոյն իսկ գլխաւորութեան նշաններ է արտայայտում մայր վաթեկանին, երբ անելի խոտաւոր պիտի լինէր նա:

Այդպէս, կրորդ Մամադ Բեարիմը, Զաֆար Ղուլին ու Զաֆին կործան ապրանք մահանող եկած են իրենում պրիստալի դիրքն ուսումնասիրելու և Սաքին ուղղում է կրակի դրանց, հանգուցեալ պրիստալը չի թողնում ասելով. «այդ մաքրիկը մեզ վնաս չեն տալի, ինչու սպանենք դրանց»:

Մի քանի րոպէից յետ միայն, երբ կարծեցեալ անմիջ թուրքերը Արաշիճէին իմաց են անում, թէ պրիստալն է մի քանի հայոց— դաւաճապէս զղջում է պրիստալը, բայց արդէն ուշ է լինում:

Մեղ կարող են առաւել, թէ պրիստալի մարդիկ եթէ շատ լինէին, այդ թուրքերը հակառակ կասէին Արաշիճէին— կըհամոզէին, որ չկուտի:

Համաձայն ենք: Բայց որ դիտել քիչ մաքրով էմ, ինչու եմ թողլ տալի, թշնամի ծանօթանայ ոյժիս հետ:

Սա արդէն հանգուցեալի վերջին ճակատագրական սխալն է եղել, որին երբ մարդ զոհ գնաց:

Եթէ պրիստալը հրամայած չլինէր առանց իւր գիտութեան կրակել, Սաքին ու Մուսին հէնց այն ժամանակ սպանած կըլինէին աւազակներին, երբ նրանք դեռ իրենց չէին հասել և ոչ թէ հետեից հրացան կըձգէին, որ միայն Ղիաթին վերադառնէ:

Այժմ արդէն ամեն ինչ վերջացած է: Զատ ցաւալի է, որ մի աւազակ սպանելու համար երեք ընտիր զոհ գնաց,

Типогр. А.О.Мелик-Шахназарянца, Головинский просп домъ Рейтера